

UNIVERSITATEA “ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE
ȘCOALA DOCTORALĂ

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător științific:
prof. univ. dr. Laurențiu Rădvan

Doctorand:
Octavian Vasile Dărmănescu

Iași-2022

UNIVERSITATEA “ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE
ȘCOALA DOCTORALĂ

TITLUL TEZEI DE DOCTORAT:

„Vechi biserici din Piteștii secolelor
XVI – XVII și evoluția lor
până la unirea Principatelor”

Conducător științific:
prof. univ. dr. Laurențiu Rădvan

Doctorand:
Octavian Vasile Dărmănescu

Iași-2022

Content

Introduction.....	p. 3
1. Church, society, act of foundation in Wallachia (XVI – XVII century).....	p.8
2. "Precista Veche din Costă" Church (1540).....	p.24
2.1. History (1540-1859).....	p. 24
2.2. Servants.....	p. 27
2.3. "Old Precista" parish. Small social study.....	p. 35
3. Church of the "Good Annunciation"-Greeks (1564).....	p. 39
3.1. The builder.....	p. 39
3.2. History (1564-1859).....	p. 39
3.3. Architectural description.....	p. 48
3.4. Servants.....	p. 50
3.5. Parish "Buna-Vestire"-Greci. Small social study.....	p. 62
3.6. Pomelnik from 1837. A picture of the families in the slum.....	p. 64
4. The princely church "St. Gheorghe" (1656)	p. 71
4.1. The builder.....	p. 71
4.1.1. Constantin Șerban "Cârnul" in the internal documents.....	p. 81
4.1.2. The end of Constantin Vodă.....	p. 84
4.1.3. Cultural heritage.....	p. 86
4.1.4. The princess Balașa.....	p. 88
4.2. The building of the princely church in Pitesti.....	p. 92
4.2.1. The princely craftsman from Pitesti.....	p. 97
4.2.2 The princely steward from Pitesti.....	p. 100
4.3. Architectural description.....	p. 104
4.4. The princely church from Pitesti until 1859.....	p. 107
4.5. The princely school of "St. Gheorghe"	p. 125
4.6. Servants.....	p. 131
4.7. Teachers.....	p. 150
4.8. Parish "St. Gheorghe" - Sir. Small social study.....	p. 155
5. Church "St. Trinity"-the hermitage of Beștele (1684)	p. 159
5.1 Brief history.....	p. 159
5.2 Servants.....	p. 159
5.3 "St. Troita". Small social study.....	p. 166
6. Case study. Rescue from demolition and restoration of the princely church in Pitesti.....	p. 168
Conclusions.....	p. 186
Bibliography	p. 189
List of abbreviations.....	p. 197
Annexes.....	p. 199

Summary

The 16th-17th centuries try to continue an affirmation of the Romanian identity consecrated by the state since the 14th century. The two institutions, the rule - the one of force - and the Church - the one of identity - always intersect their interests, giving importance to their acts for the good of both: the lord governs in the name of the divinity, being anointed by the metropolitan and then commemorated in the cult, and the Church, protected by the confessional membership of the voivode - and, implicitly, of the country - inventory over time not only some exemptions from grants, miles and rectifications, but also new churches and monasteries, personally donated by the lords. This strictly medieval friendliness served the Country, in general, the Principalities being spared civil wars on religious grounds, as happened in Western Europe.

The founding act north of the Danube in the late Middle Ages has something more than the one in the Ottoman South or in other pashalacies: in addition to the strict, cultic one of public necessity, in the Romanian Countries there is also the one of representation. The first, the general one, of the community, of Christian belonging - in obvious contrast, in places violently, of the crusade, with the Islamic one -, a local stamp that passes through the ages and to which everyone, from Voda to the last peasant, remains one precious. The second, locally, where the lord builds or rebuilds a church. In Pitesti, in our case, the construction of the princely church (1656) takes the scale of a second "dismounted", at least in the eyes of the advisors of the Magistrate of the 19th century. They bow to the founder, Constantin Șerban Vodă, former administrator here during the period of anonymity, arguing from the oral channel that, with this founding, Pitesti rises from the status of a fair to that of a city.

The historic county of Argeș is one of the first attested in documents. Within its radius lay the Transalutan Limes, the last Roman fortification against the attacks of free Dacians and migrants. Here was the first great princely residence of Wallachia, that of Curtea de Argeș, also here in 1359 the first Romanian Metropolitanate was established. It is the westernmost county of Muntenia and in the Middle Ages its western border was natural, on Olt, going deep into the current Vâlcea county, on Valea Lotrului. It seems that since the Phanariot era, the county seat has been moved to Pitesti, where, in fact, the southern line of the county stops, neighboring Muscel, Teleorman and Vlașca counties. Thus, for a good chunk of time, Pitesti has the most unusual geographical position: the only county capital located in the extreme south-eastern point of the county.

The enigma of the real dating of the city of Pitesti is one encountered in most mountain towns – 1388 is nothing more than the official attestation, accidental in substance, a passing reference in a document. Historiographically, the problem would therefore be closed: the city appears at the latest in the 14th century, at the beginning of Romanian statehood. However, we believe that the people of Pitesti continue to be a much older community at the confluence of the Doamnei river with Argeşul, a village with roots in the previous period. Beyond the assumptions, beyond the interpretations, there remain several questions that are still seeking to be resolved: 1. which old monastery appears here on a 16th century map? Did the community re-emerge near this old ecclesiastical site? 2. what happened immediately after the reign of Neagoe Basarab with the fair, the residence of the reign? Was it destroyed, as one document suggests? 3. why was the oldest church built here only in 1540? 4. when did it become the county capital? Here are some of the interesting questions that, over time, reach us to the ironic stage of riddles.

Ecclesiastically, Pitesti has had a deanery since the 18th century - 1742, probably earlier -, another argument that shows that it is already the county capital. The doubling of these two prerogatives is not an administrative novelty, but an old, Byzantine one: almost all the county's fiscal obligations are collected here, which cannot be evaded even by the priests who, in addition to giving to the lordship, must also pay their superior clergy between the first, the metropolitan, is part of the Great Divan.

Regarding the first church investigated, "Precista Veche din Costă" (1540), it no longer preserves its old form. It is located on the first terrace of the city, where, by the way, the hearth of the community was established - ultimately, its place alone represents a precious historiographical capital. The intuition of the position of the old fair is also facilitated by the site of the second church, "Buna Vestire"-Greci (1564), reminding of a minority spread widely in the Balkans after the Ottoman invasion of South-Eastern Europe, especially since the Pitesti did not they are only a barter town or a wine-growing one, but, above all, an important communications hub, the trade of the Ottoman Empire and Muntenia with Braşov and Sibiu being almost exclusively here, towards the Dragoslavele and Căineni (Turnu) wharves. Obviously, the lordship observes the evolution of this fair and invests. In addition to the vineyards in Dealul Piteştilor, where the whole court gathers two months a year for the picking and processing of the princely vineyards - information from the time of Constantin Brâncoveanu -, Messrs. Matei Basarab and Constantin Şerban build two churches, the first completely destroyed during the Revolt of the Seimen (1653 -1655).

Chronologically, the royal church (1656) follows, now centrally located, the only monument that still reminds of the old Pitesti. Probably, and as a compensation for this sad situation, the holy place is, aesthetically, unique. Benefiting from a military patronage, the church of Constantin Șerban (1654-1658) continues the ideational representation of the one of Matei Basarab, made of wood, burned in the Seimen uprising. The urgency of its restoration attests to Pitesti an interest of the reign that, in terms of value, we still cannot understand in real proportions. The last church investigated, "St. Troiță", (1684) hermitage of the "Mihai Vodă" monastery in Bucharest, will also become known as the "Beștelei hermitage", from the boyars who rectored it in the 18th century. In their turn, the clerics of the respective places are part - even only through the intellectual formation - of the urban patriciate, the only urban social segment to which we claim a minimum education. Here, therefore, is a reasonable reason to research the Romanian medieval city through the prism of its religious institutions. The systematic research of everything written about the old churches of the city of Pitesti, pomelnices, documents, myths, renders alive, raw and reversible the medieval city.

An alternative research of the medieval past of the city, and through the history of these buildings, the only ones left today from that distant interval, the Orthodox churches, is not necessarily a bet, but, above all, a challenge. The option for ecclesiastical routes, elitist in nature, should not affect the "visibility" as a whole, but, on the contrary, related to the time segment mentioned, provide an objective plus to decipher the route of the local community in a given time. According to the French school of historiography, this limited aspect, corroborated with others, equally personal, of the urban patriciate, offers one more strong stake, one more serious "bet" in general scientific works. Our approach was solely based on thorough research, association and interpretation of the mentioned sources. In addition, I also considered the few general studies, such as Tatiana Bobancu, *Religious Album. The churches from the city of Pitesti*, published in Pitesti in 1933, and Eugenia Greceanu *The medieval urban ensemble Pitesti*, second edition, Pitesti, Paralela Publishing House 45, in 2007. The subject was significantly enriched half a century ago by the studies of the priest Marin Braniște about the Pitesti clergy from the 19th century.

Sources were used regarding the history of the clergy and the church in particular, but also information about the parishes, more precisely about the interaction - more accidental, arising from religious obligations - between the pastors and the priests who served them. If in the first field of interest, old archives, in Cyrillic script, were only found in relation to three churches, in the second the sources were wider, starting with the records, passing through the fund of the City Hall (Magistrate of Pitesti) and ending with that of Argeș

Diocese, established relatively recently (1793). The appendices constitute the transcription of vast and precious historiographical sources on the subject. In the first, from 1666, the local nobleman Neacșu was given permission by the lord to restore the ruined church of Matei Basarab. The second source, the early 19th century archive of the princely church, an incursion into the internal life of an institution that is no longer princely, but of the slums of the color Red, closely watched by the epitrope and the parish priest who is always a dean of Argeș. The third, the mitrics of the mentioned churches, starting from 1831, a unique stop frame of the last medieval Pitesti residents. Generation after generation, the city preserves its living inventory, entering modernity with a great and common past: the old city. Unfortunately, one that will only exist for a century...

Among the rare institutions where one reads and writes, churches represent not only centers of Orthodox spirituality in the mountain Middle Ages. The clergy, those who are educated, maintain the Slavonic, Greek, and then the Romanian culture. As in any medieval city, in Pitesti their uninterrupted rows give the impression of caste. They are often related, keep their place, move from one church to another, defend their interests and face as in a guild. They serve churches that, over time, derogate from the property of the lordship or the founding boyar, passing to the merchants, the real beneficiaries, headed by the powerful urban patriciate. He begins, against maintenance, to issue claims of primacy, of commemoration, naturally introducing himself into church affairs. However, the image of the epitrope remains, the lay cashier who irenicly and neutrally monitors all the administrative activity of the holy place, a stature that will fade after Cuza's reign when, robust, the parish priest will tacitly seize these rights, making them supernumerary, as in the past, in the ages imperial militarists, who practiced centralist accumulation of functions.

The overall impression of the research is that of a big puzzle. The neighborhoods are named after churches, which suggests the idea of the axis mundi of each holy place. Beyond the terrestrial-physical landmark, they are the tallest buildings, especially after the fashion of the bell towers of the century. 19th -, the churches of old Pitești represent a much higher one, the one of identity: they are Romanian and Orthodox, two great elements of continuity and of our community as a nation. Constants that the communist regime, in its first phase, tried to undermine. In Pitesti, under the progressive pretext of systematizing the civic center, in 1962 the "St. Nicolae" (1812), with the momentum of the demolition and the princely one, "St. Gheorghe". A case study was dedicated to its rescue and restoration by the well-known architect restorer Ștefan Balș at the end of the work. From this emerges the provisionality of those hard times, inoculated by the Party as "historical". A bracketing of both people and old

buildings. After the epic of the rescue follows that of the restoration, five years of scientific effort - of intuition of the old form - and material. The result was commensurate with the efforts: the princely church from Pitesti standing, rebuilt with the money of the atheist State and the D.M.I. award. provided to the architect and team. Since then, the manual restoration from Pitesti has been a benchmark for specialists.

The novelty of the approach derives indirectly from the precariousness of the historiography of the theme. Regarding the archives of the old churches of Pitesti, their transcription is a first. The same situation in the case of their myths, seen by local researchers only accidentally - anyway, not published at all. Hosted by the Argeş County Service of the National Archives, the latter offer the researcher a real return in time. The collection remains a unique, revelatory and undisturbed document of a world long gone. Decades after another, the families of slums, nobles, priests and people of the kingdom, consume their daily routes as in a saga, the scribe coldly and meticulously noting every movement within the churches, be it a baptism, a wedding or a funeral.

The full transcript of the fund was urgently required. The corpus of records - with some gaps in the decade 1832-1842 within each parish - remains an important one. Original, vivid and with a dimension more than satisfactory to the research, he clarifies, one by one, the following unknowns: 1. the kinship relations between the Argesian boyars and boyars settled in Pitesti, the county capital; 2. the name and the exact line of the clergy of the old Pitesti churches; 3. kinship relations between the members of the urban patriciate; 4. information about demographic dynamics in Pitesti over a long period; 5. topical news about local personalities; 6. details about minorities; 7. old urban toponyms; 8. old practices in different Christian rites; 9. old jobs; 10. accidental information about the life of the community: plagues, abandonment of children, marital relations, slavery.

Corroborated with the land registry of Pitesti owners from 1831 and the general one, from 1838, the present corpus offers a reasonable increase in clarity in an older scientific effort to unravel a great and exciting puzzle, that of the old Pitesti, a city that embraces the new dawn of modernity, represented here by the reformist policy of Alexandru Ioan Cuza (1859-1866). Regulated by the Organic Regulations since 1831, the obligation of Romanian institutions to record in writing any of their movements also has a positive impact on the Church, which is forced to comply. Despite its coercion - an aspect we only suspect - the measure would offer posterity a unique frame stop of the old community and, reverberatively, a major plus in the correct intuition of a western world.

The myths provide information about a revolutionized but alive Pitesti, dismantling in front of the lecturer all the genealogical meanderings of the traders, the close relationships between the "oroșani", the last Pitesti people linked to medieval times. Among the most important areas, "Ulița mare boireasca" stands out. Circumscribed by the "colors" of yellow and red, the oldest Pitesti artery witnessed in the Middle Ages the rapid rise of the old fair into a true county residence, administrative rank taken from the nostalgic Court of Argeș, former seat of royalty, irretrievably fallen, as it is today, more so in a city of pilgrimage than in a Pitesti where the ruler could charge promptly and excessively. In fact, the portion of the current boulevard "I.C. Brătianu" gives testimony, over time, even about the city itself. The oldest Pitesti churches are located on its route. The oldest houses, too. The urban patricians preferred it exclusively, because, as today, the select neighborhoods snobbishly emitted the claim of rank. And as the thin cheek was difficult to maintain, most of the Argesian and Muscelli nobles and noblemen fought assiduously for a patch on "Ulica mare boireasca". If the Greek merchants mentioned in Pitesti since the of the 16th century resided next to the "Buna Vestire-Greci" church (1564), then we have a solid argument from the beginning of our presumption about the antiquity of this important street. The corollary of her meanderings is, therefore, the urban verb, the medieval need to occupy a place in the central space of the city, to legitimize yourself.

Another contribution that the collection brings to local historiography is the name and chronological order of the clerics who served the old Pitesti churches in the mentioned temporal segment. The priest, now compulsorily literate, is presumed to be among the few intellectuals of the city. Doubled by the figure of the singer who is also quite "read", the urban priest is distinguished both by his allure and by the church culture that he defiantly performs. A living caste, not absent from the medieval life of the fair. Her scriptural research partly covers an informational void - often filled with distortions - felt not necessarily by clerics (generally neutral towards the memory of their former colleagues), but by local historiography, presuming from the start that the priest was and must be an intellectual, so a man of the city. All the clerics mentioned are priests, the others (deacons or abbots) being expressly mentioned - as are the singers ("teachers"). The years mentioned are only the evocations from the scriptures, minimally assuming that they served more in the churches to which they belonged. By far, the difficulty - which still persists - is not necessarily chronology, but onomasticity, since their names are both common-Christian and relatively limited in number, their onomastic derivatives further increasing uncertainty, both in dating and location (the clergy, as now, were mobile, moving from one church to another and

sometimes returning). With all these minuses, we assume this list a quite acceptable departure for future studies.

The research sheds a favorable light on this pastoral caste, almost impregnable, reluctant in principle to new and urban forms, the clergy. The period documents provide numerous proofs of civility that the priests performed respectfully within the city. They are totally integrated into the urban patriciate, proving to be the same as the shepherds among whom they lead their so-called sacerdotal existences. Their social role is obvious. In their turn, the pastors, of Eastern denomination, present an eclectic Christianity, subject to influences, but also proximity in the same city as Armenians, Greeks, Bulgarians (Serbs) and Jews. For the most part, the Orthodox "people" coexist peacefully - not without a consciousness of the superiority of their faith, displayed predilection at holidays or public processions - and perhaps some even try to orient community life according to divine precepts. The protipendada claims to go on pilgrimage to the Holy Places, and after they return, the hags attach this quality to their name. Some of the elderly, in the hope of a postmortem memorial, leave properties in the city to the churches, a contractual gesture that, by the way, the priests fully respect. Others, in their old age, become monks, probably also in the absence of relatives.

This research replaces the chronological method. According to her, the presence of a princely church in Pitesti - a city attested in 1388 - only in the 17th century, generates two questions: 1. did the princely state really invest late in its own representation in Pitesti, an important communications hub, or is it about a purely conjunctural resumption of this asset, evoking an older one, probably from the century of attestation? 2. Is its construction only a subjective initiative of Constantin Șerban, former administrator of Pitesti, or is he pushed to this gesture in memory of Matei Basarab, whose foundation in Pitesti had been destroyed? It is certain that until the second half of the 17th century we have no churches in Pitești built by merchants, but only one of a hermitage and another of a great boyar. The initiatives of the "townsmen" will come only in the next century, with wooden churches, transformed by the wall only in the 19th century. Another question arises regarding the first church attested here, "Precista from Coast" (1540) - if we do not take into account the hypothetical construction of the "Greek" church during the reign of Mihnea cel Rău (1508-1509). Of course, there were Pitesti churches in the 14th and 15th centuries, but they did not survive until now. Archaeologically, we already have, both at the royal church (1656) and at the Beștele hermitage (1679-1584), the clear remains of some older places. However, we are interested in the quantitative aspect. If there were not more than two, then the Pitesti of those centuries

were nothing more than a more flourishing village located at a natural confluence, a ford (Râul Doamnei, which flows into Argeş). In this larger village, two nuns, according to legend, "lasted" the oldest church in Pitesti today in the middle of the 16th century, founded immediately by another one, by the important boyar Ivan Noroce. Or, probably, we are dealing, after the episode of the destruction of the old Pitesti, after Neagoe Basarab (1512-1521), with a reset of the community and its churches, this time we, of the wall, and with founders from the patriciate, the only ones, probably, who could afford such initiatives.

Monographic, the work subscribes entirely to the critical method. The documentation and value ranking of the sources generates a historiographical discourse that wants to bring more clarity and coherence regarding the understanding of the end of the Middle Ages in Pitesti. One by one, corroborated with others, from adjacent fields, the information competes for the overall picture of a small medieval Romanian town. Evolutionarily, the dissonances fade, each temporal decade dismantling its facts and nuances its characters. The clergy and the urban patriciate, the main actors of the little medieval odyssey, participate in a great mountain saga.

Bibliography

I. New sources

Arhiva bisericii domnești „Sf. Gheorghe” din Pitești.

Arhiva bisericii „Adormirea Maicii Domnului”-Mavrodolu din Pitești.

Arhiva bisericii „Buna Vestire”-Greci din Pitești.

Arhiva bisericii „Precista Nouă”-Mavrodolu din Pitești.

Arhiva I.N.P, fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească, 1921-1943”.

Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Dos. 7045.

Arhivele Naționale București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească, Dos. 413/1853.

Arhiva Episcopiei Râmnicului și Argeșului din cadrul Arhiepiscopiei Râmnicului.

Jurnalele dactilografiate ale preotului paroh Marin S. Diaconescu din Pitești aflate în proprietatea domnului Eugen Boia.

Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, fond „Colecția Registrelor de Starte Civilă”.

Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, fond „Episcopia Argeșului”.

Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, fond „Primăria Pitești”.

II. Edited sources and working tools

BERECHET, Șt., *Catagrafia episcopiei Argeșului în 1808*, în „B.O.R.”, seria a II-a, anul XL, 1922.

BRANIȘTE, Marin M., *Însemnări pe vechile cărți de slujbă de la bisericile din Pitești*, în „M.O.”, anul XIII, 1961, nr. 1-4.

Idem, *Însemnări pe cărți bisericesti vechi (Regiunea Argeș)*, în „M.O.”, anul XIX, 1967, nr.11-12.

Idem, *Pisani, însemnări și manuscrise din vechile biserici ale orașului Pitești (I-IV)*, în „M.O.”, anul XXIII, 1971, nr.1-8.

Idem; DIACONESCU, Ilie, *Catagrafia preoților din județul Argeș, la 1833*, în „M.O.”, anul XIII, 1961, nr. 5-6.

Catalogul documentelor lui Constantin Șerban aflate în colecțiile Muzeului Municipal București, Grina-Mihaela Rafailă (editor), în „București-Materiale de istorie și muzeografie”, XXII, anul 2008.

Catalogul Documentelor Țării Românești, vol.V-IX, Arhivele Naționale ale României, București, 1985-2012.

Călători străini despre țările române, vol. I-X (partea a II-a), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1968-2001.

Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei, Ghenadie Enăceanu-Craioveanul (editor), București, 1886.

CRISTOCEA, Spiridon, *Bisericile și slujitorii lor din fostul județ Argeș în catagrafia din 1833*, în „Argesis”, anul XXII, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2013.

Idem, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838*, Editura Ordessos, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2011

Cronicari munteni, vol. II, M. Gregorian (editor), studiu introductiv de Eugen Stănescu, București, 1961.

Cronici turcești privind Țările Române: Extrase. Vol. III: Sfârșitul sec. XVI-începutul sec. XIX, Mustafa A. Mehmet (editor), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980.

Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, vol. I, 1247-1500, volum întocmit de P. P. Panaitescu și Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966; vol. II, 1501-1525, volum întocmit de Ștefan Ștefănescu și Olimpia Diaconescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972; vol. III, 1526-1535, volum întocmit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975; vol. IV, 1536-1550, volum îngrijit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981; vol. XXII, 1628-1629, volum îngrijit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969; vol. XXIII, 1630-1632, volum întocmit de Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969; vol. XXIV, 1633-1634, volum întocmit de Damaschin Mioc, Sașa Caracaș și Constantin Bălan, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974; vol. XXV, 1635-1636, volum întocmit de Damaschin Mioc, Maria Bălan, Ruxandra Cămărășescu, Coralia Fotino, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1985; vol. XXX, 1645, volum îngrijit de Violeta Barbu, Marieta Chiper, Gheorghe Lazăr, Editura Academiei Române, București, 1998; vol. XXXI, 1646, volum întocmit de Violeta Barbu, Constanța Ghițulescu, Andreea Iancu, Gheorghe Lazăr, Oana Rizescu, Editura Academiei Române, București, 2003; vol. XXXVI, 1651, volum întocmit de Oana Rizescu și Marcel Dumitru Ciucă, Editura Academiei Române, 2006; vol. XXXIX, volum întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Florina-Manuela Constantin, Constanța Ghițulescu, Oana Mădălina Popescu, Editura Academiei Române, București, 2010; vol. XL, volum întocmit de Oana Rizescu, Florina-Manuela Constantin, Andreea-Ioana Iancu, Editura Academiei Române, București, 2013; vol. XLI, volum întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Oana Rizescu, Elena Bedreag, Ovidiu-Victor Olar, Editura Academiei Române, București, 2021.

Documente de la Constantin Brâncoveanu referitoare la mănăstirea Argeșului (1688-1703), Laurențiu-Ștefan Szemkowics (editor), Editura Ordessos, Pitești, 2016.

Documente muntene referitoare la Mitropolia Țării Românești, Mănăstirea Argeș și Episcopia Argeșului. Anii 1492-1823, Mihail M. Andreescu (editor), București, 2004.

Documente privitoare la istoria românilor, Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki, I-XXI (35 volume), București, 1876-1942; Suplimente, vol. I-II (9 volume), București, 1885-1909.

Documente privind istoria românilor, Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki (Serie nouă), vol. I-IV, Editura Academiei, București, 1962-1974.

Documente privitoare la negustorii din Țara Românească, vol. I (1656-1688), Gh. Lazăr (editor), Iași, 2013; vol. II (1689-1714), Gheorghe Lazăr (editor), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2014.

Documente românești din arhiva mănăstirii Simonopetra, Petronel Zahariuc, Florin Marinescu, Dumitru Năstase (editori), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.

DRAGOMIR, Silviu, *Fragmente din cronica lui G. Brancovici*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, București, 1924, vol. II.

IONAȘCU, Ion, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, București, 1942.

Istoria Țării Românești, 1290-1690, Letopisețul cantacuzinesc, C. Grecescu și D. Simionescu (editori), București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960.

Jurnalul călătoriilor canonice ale mitropolitului Ungrovlahiei Neofit I Cretanul, M. Caracaș, P. Cernovodeanu, N. Stoicescu (editori), în „B.O.R.”, XCVIII, nr. 1-2, 1980.

Letopisețul țării Moldovei de la Aron vodă încoace, în *Opere*, P.P. Panaitescu (editor), București, 1958.

IORGA, Nicolae, *Inscripții din Bisericile României*, vol. I-II, București, 1905-1908.

Idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. IV-V, București, 1901-1903, vol. XIV, București, 1907.

KRAUS, Georg, *Cronica Transilvaniei, 1608-1665*, București, 1965.

Letopisețul țării Moldovei de la Aron vodă încoace, în *Opere*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1958.

NEOFIT, Cretanul, *Jurnal de călătorie*, Nectarie Șofelea (editor), București, Editura Basilica, București, 2013.

PAUL DIN ALEP, *Jurnal de călătorie în Moldova și Valahia*, ed. Ioana Feodorov, Editura Academiei Române, București, Muzeul Brăilei, Editura Istros, Brăila, 2014.

POPESCU, Radu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, introd. și ediție critică de Const. Grecescu, București, 1963.

RĂDULESCU, Toma, *Câteva mărturii documentare privitoare la județul istoric Argeș din condica mănăstirii Pantelimon*, în „Argessis”, anul X, 2001.

Secera și ciocanul (oficios local al P.C.R.), Pitești, 1959-1968.

III. General works

ARGEȘEANUL, Calinic; CONSTANTINESCU, Grigore, *Monumente memoriale din județul Argeș. Cruci de piatră*, Editura Europroduct, Pitești, 1999.

BĂLAN, Constantin, *Inscripții medievale și din epoca modernă a României – Județul istoric Argeș, sec. XIV-1848*, Editura Academiei Române, București, 1994.

BERECHET, Șt., *Biserica și domnia în trecutul românesc*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXIII, 1945, nr. 9.

BIANU, Ion; HODOȘ, Nerva, *Bibliografia românească veche: 1508-1830. Tomul I: 1508-1716*, București, 1928.

CĂLȚIA, Simion, *Așezări urbane sau rurale? Orașele din Țările Române de la sfârșitul secolului al 17-lea la începutul secolului al 19-lea*, București, Editura Universității din București, 2011.

CERNOVODEANU, Paul, *Comerțul țărilor române în secolul al XVII-lea*, în „R.I.”, t. 33, nr. 6, 1980, p. 1094.

- CHIHAI, Pavel, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, Editura Meridiane, București, 1974.
- CHIRILĂ, Adina, *Limba scrierilor lui Antim Ivireanu, Partea I. Fonetica, Morfologia*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.
- COMAN, Gheorghe, *Putere și teritoriu. Țara Românească medievală (secolele XIV-XVI)*, Iași, Editura Polirom, 2013.
- COVERCĂ, Ioan V., *Protopopii în trecutul Bisericii Ortodoxe Române*, în „Glasul Bisericii”, anul XXI, nr. 7-8.
- DECEI, Aurel, *Istoria Imperiului Otoman, București*, 1978.
- DEMENY, Lajos; DEMENY, Lidia, *Carte, tipar și societate la români în secolul al XVI-lea*, București, Editura Kriterion, 1986.
- DONAT, Ion, *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV-XVI)*, ed. Gheorghe Lazăr, Editura Enciclopedică, 1996.
- FILSTICH, J., *Încercare de istorie românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- FLORESCU, George D., *Divanele domnești din Țara Românească , I (1389-1495)*, București, 1943.
- GHEȚIE, Ion, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, Editura Academiei, București, 1974.
- GHIKA-BUDEȘTI, N., *Evoluția arhitecturii în România, I*, „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, București, 1927.
- GIURESCU, Dinu, C., *Țara Românească în secolele XIV-XV*, București, Editura Științifică, 1973.
- GRECIANU, Ștefan D., *Genealogiile documentate ale familiilor boierești, vol. II*, 1916.
- IONAȘCU, I., *Biserici, chipuri și documente din Olt, vol. I*, Ramuri, Craiova, 1934.
- IORGA, Nicolae, *Brașovul și românii: scrisori și lămuriri*, București, 1905.
- Idem, *Istoria Bisericii Românești*, ed.II, vol. I, București, 1929.
- Idem, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Vălenii de Munte, 1908.
- Idem, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904.
- LAZĂR, Gheorghe, *Les marchands en Valchie (XVIIe – XVIIIe siecles)*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2006.
- LEHR, Lia, *Despre dezvoltarea economică a orașelor din Țara Românească în anii 1501-1650*, în „Studii și referate privind istoria României”, partea I, București, 1954.
- LOUIS, Roman; VERGATTI, Radu Ștefan, *Studii de demografie istorică românească*, București, 2002.
- METEȘ, Șt, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria, I*, ed. II, Sibiu, 1935.
- Idem, *Domni din Principatele Române pribegi în Transilvania în veacul XVII*, Cluj, 1934.
- Idem, *Moșiile Domnilor și boierilor din Țerile române în Ardeal și Ungaria*, Editura Librăriei Diecezane, Arad, 1925.
- MIHĂILĂ, G.; ZAMFIRESCU, Dan, *Literatura română veche(1402-1647)*, vol. I, București, 1969.
- MOMCIU, Mariana, *Daniile domnilor români pentru creștinii din Imperiul Otoman (secolele XVII-XIX)*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2017.

MURGESCU, Bogdan, *Țările Române între Imperiul Otoman și Europa creștină*, Iași, Editura Polirom, 2012.

NEAGOE, Claudiu, *Seimenii în Țările Române. Contribuții la istoria organizării militare a românilor în secolele XVII-XVIII*, Editura Ars Docendi, 2017.

POPA, Petre; DICU, Paul; VOINESCU, Silvestru, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988.

RĂDVAN, Laurențiu, *Orașele din Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2004.

STOICESCU, Nicolae, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea). Vol. 2: M-Z, indici*. Editată de Mitropolia Olteniei, 1970.

Idem, *Constantin Șerban*, Ed. Militară, București, 1990.

Idem, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec XIV-XVII*, Editura enciclopedică română, București, 1971.

Idem, *Matei Basarab*, Ed. Militară, București, 1983.

ȘERBĂNESCU, Nicolae, *Mitropolii Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVII, 1959, nr. 7-10.

ȘTEFĂNESCU, Ștefan, *Bănia în Țara Românească*, București, Editura Științifică, 1965.

THEODORESCU, Barbu; BARNEA, I., *Cultura în cuprinsul mitropoliei Ungrovlahiei (sec. XIV-XVIII)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul 1959, nr. 7-10.

THEODORESCU, Răzvan, *Itinerarii medievale*, București, Editura Meridiane, 1979.

IV. Special works

ANDREESCU, Mihail M., *Istoricul mănăstirii Trivale de la fundare până la 1800. Domeniul funciar și fondul de documente*, București, 2001.

BALȘ, Ștefan, *Biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A.”, anul XLV, 1976, nr. 2.

BĂNĂȚEANU, Ion, *Aspecte mai de seamă ale artei religioase românești și sârbești între secolul al XIV-lea și al XVI-lea*, în B.O.R., LXXXIV, 1966, nr.7-8.

BOBANCU, Tatiana, *Bisericile din orașul Pitești*, Pitești, 1933.

BRANIȘTE, Marin M., *Câteva știri despre școlile din orașul Pitești înființate pe lângă biserici înainte de Regulamentul Organic*, în „M.O.”, anul XVII, nr. 3-4, 1965.

Idem, *Un vechi monument într-un nou peisaj edilitar: biserica domnească Sfântul Gheorghe din Pitești*, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena”, 1975.

Idem, *330 de ani de la zidirea bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena”, 1986.

BRĂTULESCU, V., *Bisericile din județul Argeș*, în „B.C.M.I.”, anul XXVI, 1933.

CIOFLAN, Teodor; MASCHIO, Romeo, *Dovezi arheologice privind existența unei curți domnești temporare la Pitești*, în „Argesis”, anul VIII, 1999.

CONSTANTINESCU, Nicolae, *Mari boieri – și ceilalți din Țara Românească. Ispravnici de lucrări, în umbra ctitorilor*, în „Argesis”, Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XXII, 2013,

CRISTOCEA, Spiridon, *Școli particulare din Pitești în 1846*, în „Argesis”, Studii și comunicări, seria Istorie, anul XVI, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2007.

Idem, *Despre școlile particulare din Pitești și din fostul județ Argeș în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Argesis”, Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, Pitești, anul XI, 2002.

CRONȚ, Gheorghe, *Dreptul de ctitorie în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor din Evul Mediu*, în „S.M.I.M.”, vol. IV, 1960.

DĂRMĂNESCU, Octavian, *50 de ani de la redeschiderea bisericii domnești din Pitești. O addenda obligatorie*, „Restituiri Pitești”, anul XVI, nr. 2(48)/2018.

Idem, *Biserica domnească din Pitești până la 1848*, în „Argesis. Studii și comunicări. Seria Istorie”, anul XXIV, Muzeul Județean Argeș, Editura Ordessos, Pitești, 2015.

Idem, *Clerici piteșteni în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Restituiri Pitești”, anul XV, nr. 4 (46)/2017.

Idem, *Considerații cu privire la originea unui pomelnic piteștean din 1820*, în „Restituiri Pitești”, anul XV, nr. 3 (45)/2017.

Idem, *Constantin Șerban Vodă și Bălașa Doamna, ctitori în Pitești*, în „Argesis”. Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XXII, 2013.

Idem, *Ispravnicul domnesc de la Pitești (1656)*, în „Restituiri Pitești”, anul XIII, nr. 3(37)/2015.

Idem, *Meșterul domnesc de la Pitești (1656)*, în „Restituiri Pitești”, anul XIII, nr. 2(36)/2015.

Idem, *O colecție foarte prețioasă de antimise vechi la Pitești*, în „Restituiri Pitești”, anul XVI, nr. 3 (49)/2018.

Idem, *Pitești, 1848. Scripte din vremea holerei*, în „Restituiri Pitești”, anul XVIII, nr. 1(55), 2020.

Idem, *Precesta Veche din Coastă, cea mai veche biserică din Pitești. Istoric (1540-1865)* în „Restituiri Pitești”, anul XX, nr 2(64), 2022.

Idem, *Protopopul piteștean Constantin Brădeanu (1798-1862)* în „Restituiri Pitești”, anul XVIII, nr 4(58), 2020.

Idem, *Salvarea de la demolare și restaurarea bisericii domnești din Pitești (1963-1968)* în „Argesis”. Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XXV, 2016.

Idem, *Școala domnească de la „Sfântul Gheorghe”*, în „Restituiri Pitești”, anul XIII, nr. 2(36)/2015.

Idem, *Șerban Vodă nr. 25, o piesă dintr-un puzzle mare*, în „Restituiri Pitești”, anul XVII, nr. 1 (51)/2019.

Idem, *Un vechi pomelnic de la biserică piteșteană Buna Vestire-Greci*, în „Restituiri Pitești”, anul XIX, nr 1(59), 2021.

DEJAN, Constantin, *Biserica Sfânta Vineri din Pitești*, Pitești, 2012.

DEJAN, C., Octavian, *Lista cronologică a protopopilor de Pitești și a episcopilor eparhiei Argeșului în ultimii 170 de ani (câteva figuri reprezentative de protopopi)*, în „B.O.R.”, anul CXXI, nr. 7-12, 2003.

FOCȘA, Ion, *Ghinionul a fost norocul meu*, Editura Tip Naste, Pitești, 1999.

GRECEANU, Eugenia, *Ansamblul urban medieval Pitești*, Muzeul Național de Istorie, București, 1982; *Ansamblul urban medieval Pitești*, Editura Paralela 45, 2007.

IONESCU, Zicu, *Salvarea de la demolare a catedralei Sf. Gheorghe din Pitești*, în *Opresiunea cultelor religioase din România în tipul dictaturii comuniste: simpozion: Pitești, 2002: comunicări*, București, Editura Fundației Culturale Memoria, 2003.

IORGA, Nicolae, *Testamentele Domniței Elina Cantacuzino*, în „A.A.R.M.S.I.”, Seria III, tom. XVI, ședința din 21 decembrie 1934.

Idem, *O danie a lui Constantin-Vodă Brâncoveanu pentru Sărindar*, în „R.I.”, 1932, nr. 7-9.

LEHR, Lia, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în „S.M.I.M.”, anul IV, 1960.

Idem, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, în „S.M.I.M.”, vol. VII, 1974.

LUCA, Cristian, editor, *Negustorimea în Țările Române între „Societas Mercatorum” și individualitatea mercantilă, în secolele XVI-XVIII*, Galați University Press, Galați, 2009.

MAVRODIN, Teodor, *Episcopia Argeșului, 1793-1949*, Pitești, 2005.

Idem, *Istoria Primăriei Pitești*, Editura Pământul, Pitești, 1996.

METZULESCU, Stelian, George, *Câteva lămuriri în legătură cu ctitorul catedralei patriarhale*, în „B.O.R.”, anul LXXVI, 1958.

OLAR, Ovidiu, *Ortodoxie și politică. O scrisoare a patriarhului de Constantinopol păstrată în Arhivele Naționale Olandeze din Haga*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. XXIX, 2011.

OLAR, Ovidiu, *Ortodoxie și politică. Sinodul de la Târgoviște (ianuarie 1659)*, în „Studii Teologice”, seria a III-a, nr. 4, 2008.

ONU, Constantin, NOVAC, Vasile, *Biserica Mavrodolu sau biserica din mahalaua albastră*, Editura Dacpress, 2007.

OLTEANU, Șt., *Locul și rolul orașului Pitești în contextul producției meșteșugărești urbane din Țara Românească în evul mediu*, în „Muzeul Pitești. Studii și Comunicări”, Pitești, 1972, nr. 4.

Idem; ȘERBAN, Constantin, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, Editura Academiei Române, 1969.

PANAITESCU, P.P., *Pribeția lui Constantin Șerban Basarab și a lui Ștefan Petriceicu și testamenturile lor*, în „A.A.R.M.S.I.”, s.III, t. XXI, București, 1939.

PANAITESCU, P. P., *Sfârșitul lui Constantin Șerban Cârnul*, în „R.I.”, 1927, nr.1-3.

PĂDURARU, Marius, *Vechi lăcașe de cult ale orașului Pitești. Biserica domnească cu hramul „Sfântul Gheorghe” din Pitești. Cu o referire la un document trecut cu vederea despre ctitorul acesteia*, în „Argesis”, anul XV, 2006.

PÎRNUȚĂ, Gh., RADU, Ion, T., LUPU, Ion, *Învățămintul în Muscel în secolele XVII-XIX*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968.

PÂRÂIANU, Nicolae, *Peisaj urban cu negustori armeni și o biserică*, Editura Ararat, București, 2013.

PUȘCAȘU, Voica, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura „Vremea”, 2001.

RĂDULESCU, Ion Gr., *Un monument istoric: biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Păstorul Ortodox”, 1939, nr. 11-12.

REZACHIEVICI, C., *Domeniul boieresc al lui Radu Șerban*, în „Studii – revista de istorie”, anul XXIII, 1970, nr. 3.

ROSETTI, Dinu V., *Observații arheologice privind vechimea orașului Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A.”, nr. 1, 1977.

TOCILESCU, Gr. G., *Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri și biserici din țară*, București, 1887.

ȚIGHILIU, Iolanda, *Domeniul lui Constantin Brâncoveanu*, în volumul comun „Constantin Brâncoveanu”, coordonatori Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, Editura Academiei R.S.R., București, 1989.

URÎTESCU, Grigore, *Schitul Trivalea din Pitești*, în „M.O.”, nr. 3-4, 1965.

ZAHARIUC, Petronel, *Date noi despre ctitorii mănăstirii Jitianu (jud. Dolj) și un document de danie pentru mănăstirea Sfântul Pavel de la Muntele Athos*, în Laurențiu Rădván (editor), *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007.

Idem, *Ștefan Boul, marele vornic*, în Mihai Dim. Sturdza (coordonator și coautor) „Famiiliile boierești din Moldova și Țara Românească”, vol. II, Editura Simetria, 2011.

Idem, *”Soră după Sfânta Evanghelie”*. Note despre neamul jupânei Caplea și despre mănăstirea Sfântul Nicolae din București, ctitoria lui Ghiorma banul, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. XXV, 2007, pp. 69-86.

ZOTTA, Sever, *O colecție veche de spițe de neam*, în „R.I”, anul XI, 1927, nr. 1-3.